

Naslov članka/Article:

Sodelovanje v programu ESHA *Job Shadowing* kot primer mednarodnega komuniciranja za spoznavanje dobrih praks pri vključevanju tujcev

Participation in ESHA Job Shadowing as an Example of International Communication for Exploring Good Practices in the Integration of Foreigners (Årstad Videregående Skole, Bergen, Norway)

Avtor/Author:

Lidija Grmek Zupanc

DOI

<https://doi.org/10.59132/vviz/2019/2/93-102>

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Vodenje v vzgoji in izobraževanju 43, 2/2019, letnik 17

ISSN 1581-8225 (tiskana izdaja)

ISSN 2630-421x (spletna izdaja)

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2019

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/vodenje-v-vzgoji-in-izobrazevanju/>

Sodelovanje v programu ESHA *Job Shadowing* kot primer mednarodnega komuniciranja za spoznavanje dobrih praks pri vključevanju tujcev

Lidija Grmek Zupanc
Šolski center Kranj

S pomočjo programa *Job Shadowing* sem imela možnost obiskati Årstad Videregående skole v Bergnu na Norveškem – šolski center, ki združuje več različnih šol, imajo pa tudi tri uvajalne razrede, t.i. *introduction classes*. Gre za enoletno uvajanje mladoletnih tujcev in migrantov, s katerimi delajo na poseben način. Teme, o katerih veliko komunicirajo z njimi, so vezane na njihovo identiteto, težave z novim jezikom in težave s prijatelji. Zaradi dobrih rezultatov so znani po vsej državi. V prispevku sem uporabila podatke, ki sem jih od pedagoške vodje uvajalnih oddelkov Marie pridobila z globinskim intervjujem, z opazovanjem, pa tudi s pomočjo javno objavljenega načrta za delo v uvajalnih razredih.

Ključne besede: uvajanje mladoletnih tujcev s končano osnovno šolo v norveške srednješolske programe, uvajalni razred, načrt dela v uvajalnem razredu, pristopi učiteljev v uvajalnem razredu

Uvod

Ker sem ravnateljica že dolgo časa, mi raziskovanje lastne prakse pomeni poseben izziv in priložnost, da se čim bolj izognem rutini, hkrati pa svoje delo s pomočjo ozaveščanja in refleksije o tem, kaj počnem in zakaj, rada primerjam z dobrimi praksami drugih. Ko nam je predsednica Društva ravnateljev srednjih šol, višjih šol in dijaških domov Slovenije poslala vabilo k sodelovanju v programu ESHA *Job Shadowing*, sem takoj pomislila, da je to končno prava priložnost zame. Akademija ESHA ponuja različne programe za opolnomočenje vodstev šol z mednarodnim učenjem in izmenjavo. Eden izmed njih je bil *Job Shadowing*, t.i. »senčenje«.

Gre preprosto za to, da slediš strokovnjaku in ga spremljaš na delovnem mestu. Brez dvoma je to odličen način za mlade, ki pravo zaposlitev zase še iščejo, hkrati pa je izkušnja vsekakor zanimiva tudi za starejše, zlasti če gre za senčenje v tujini, saj to pomeni veliko več kot zgolj opazovanje vsakodnevnega dela, pomeni spoznavanje drugačnega kulturnega okolja, zakonodaje, navad, pri-

stopov k delu, posledično pa tudi drugačnega razmišljanja. Pogovor seveda teče v tujem jeziku, kar je še dodatna piložnost za izpopolnjevanje. Neprecenljivo je, da imaš možnost postavljati vprašanja že čez dan, med delom, ali ob koncu dneva. Hvaležna sem svoji gostiteljici Kari iz Norveške, da mi je to omogočila.

Vprašanja in odgovore Kari in njenih sodelavcev sem si zapisovala. Senčenje smo v našem primeru pripravili in izvedli kot del formalnega programa ESHA, neobvezno.

Najprej smo morali kandidati napisati prijavo in predstaviti šolo, iz katere prihajamo, ter njene ključne prednosti, ki bi jih radi delili s partnerji v izmenjavi. Na voljo smo imeli štiri države. Kot prvo možnost sem izbrala Norveško. V prijavi je bilo treba odgovoriti tudi na vprašanje, kaj bi med študijskim obiskom radi raziskovali. Napisala sem, da me zanima, kako učencem zagotoviti enake možnosti, pa tudi, kako šola sodeluje z okoljem. Napisati je bilo treba, ali si želimo bivati v hotelu ali pri svoji »senci« domá. Izbrala sem drugo možnost, da bi bolje spoznala tamkajšnji način življenja. Tudi sama sem bila pripravljena udeleženca, ki bo prišel k meni na senčenje, gostiti pri sebi doma.

V projektni pisarni ESHA mi je prijazna svetovalka, gospa Monique Westland, poiskala vlogo, ki je bila moji najbolj podobna oziroma je ustrezala »moji senci«. Predlagala mi je sodelovanje z gospo, ki je pedagoški vodja ene izmed šol iz velikega šolskega centra, sestavljenega iz različnih šol – Årstad Videregående skole v Bergnu na Norveškem. Ker sva se obe z gospo Kari strinjali s predlogom projektne pisarne ESHA, sva si začeli dopisovati prek e-pošte in se dogovorili o datumih izmenjav, prav tako sva predhodno pripravili program.

Kari je odprla možnost za pripravo najinih programov v skupnih dokumentih. Določili sva si datume izmenjav, in sicer je norveška gostja prišla v Kranj 9. maja 2018 in ostala do 15. maja 2018, jaz pa sem ji v Bergnu vrnila obisk med 30. majem in 4. junijem 2018.

Kari je torej prišla v Slovenijo maja 2018 in bila nastanjena pri meni doma. Vsak dan je z menoj prihajala v službo, skupaj z direktorjem sva ji razkazala Šolski center Kranj, pogovore je opravila z ravnateljicama SESGŠ in SG, študent Dejan ji je predstavil projekt RISE, o formativnem preverjanju se je pogovarjala tudi s svetovalko z Zavoda za šolstvo.

Sama sem v Bergen odšla 30. maja 2018, stanovala sem pri Kari doma in se z njo vsak dan vozila v šolo, kjer so si tako ona kot njeni sodelavci vzeli čas in mi prijazno razkazali posamezne enote in delo v njih. Stike sem navezala s profesorji iz tehničnega oddel-

ka, pa tudi s sodelavci iz drugih enot. Za naše predavatelje seveda obstajajo možnosti izmenjav v okviru projekta *ERASMUS+* za gostujoče predavatelje, prav tako za sodelovanje v projektih.

Šele ko sem prispela, sem izvedela, da imajo tri oddelke za uvažanje tujcev in da so po dobri praksi na tem področju znani po vsej Norveški, ne samo v Bergnu.

Članek o najini izmenjavi je bil objavljen v oktobrski številki *ESHA Magazine* leta 2018 (Grmek Zupanc in Danielsen Salamonssen 2018).

Metode

Prispevek sem pripravila na osnovi opazovanja in doživljanja v programu *Job Shadowing*. Gre za metodo opazovanja z udeležbo. Njena prednost je vsekakor v tem, da raziskovalec v času, ko raziskuje, živi in dela s svojo »senco« in njeno skupino. To pomeni, da sem se v šoli družila s Karijinimi sodelavci v zbornici – z nekaterimi od njih sem opravila intervjuje –, doma pa s člani njene družine. Slabost pa je seveda bila, da je to trajalo manj kot teden dni.

V članku bom v nadaljevanju obravnavala vključevanje tujcev v Årstad Videregående skole v Bergnu s pomočjo treh uvajalnih razredov, uporabila pa bom podatke, ki sem jih pridobila v poglubenem tematskem intervjuju z Mario, vodjo uvajalnih razredov.

Prihod v šolo

Zaradi slabega vremena sem imela na poti v Bergen težave, eden izmed vmesnih letov je bil celo odpovedan, zato tja nisem prispela zvečer, pač pa šele okoli poldneva naslednjega dne. Gostiteljica Kari je imela takrat napovedan sestanek učiteljskega zbora, zato ni mogla priti pome na letališče, kot sva bili dogovorjeni. Predlagala mi je, naj, če je mogoče, vzamem »Bybane«, ona pa bo do mojega prihoda že opravila najpomembnejše. Pot do šole je bila preprosta – skratka, v šolo sem prišla brez težav (s kovčkom) in tam me je pričakala nova kolegica Kari.

Takoj potem, ko sem stopila v šolo, je k meni pristopil temnolas fant in se ponudil, da mi nese kovček. Odnese ga je do Karijine pisarne in mi nato vljudno zaželel, naj se imam na Norveškem lepo. Izvedela sem, da obiskuje *introduction class*, enoletno pripravljalnico za manjšinske jezikovne skupine, namenjeno temu, da se dijaki naučijo čim več norveščine in se seznani z norveškim načinom življenja in vključijo vanj. Šele naslednje leto se začnejo

redno šolati. Imajo tri takšne razrede, v katere je vključenih sedemdeset dijakov iz različnih delov sveta (prišleki iz Poljske, Srbije, Tajske, Sirije, Somalije ...). V Bergnu in na Norveškem so znani po tem, da z njimi delajo zelo dobro in da jih uspešno vključujejo v družbo.

Gostiteljica mi je razkazala prostore šole, v kateri je pedagoški vodja, in mi povedala, da bom druge enote spoznala v naslednjih dneh. Profesorji občasno ostanejo v šoli tudi popoldne, kadar imajo kakšno izobraževanje. Tako je bilo tudi tisto popoldne, ko naj bi znani norveški psiholog predaval o razumevanju in vključevanju tujcev in migrantov v njihov šolski sistem.

Kari me je peljala v jedilnico in mi predstavila omizje svojih sodelavcev. Vsi so bili zelo prijazni, pogovor se je vrtel okrog njihovih šolskih obveznosti. Že prvi dan so imeli popoldanske obveznosti in sem se jim seveda priključila. V dvorani so se zbrali učitelji iz vseh šol oziroma enot, kmalu je prišel še predavatelj. Predavanje je bilo sicer v norveščini, nekatere dele pa je razložil tudi v angleščini. »Njihov predavatelj je bil Patrick O'Loughlin, znani psiholog. Govoril je o travmatičnih izkušnjah v otroštvu, ki pustijo resne posledice in vplivajo na učenčevo življenje in izobraževanje.« (Grmek Zupanc in Danielsen Salamonsen 2018, 55)

Med predavanjem nam je pokazal desetminutni film Ahmeda Imamovića z naslovom *10 minut*; dogaja se v Sarajevu, torej Bosni, ter v Rimu v Italiji. Vzporedno potekata dve zgodbi, ena v miru, druga v vojni. V Italiji je leta 1994 mir, azijski turist čaka na fotografije, ki naj bi bile razvite v desetih minutah, istočasno pa v Bosni divja vojna; deček gre po vodo in kruh, kot mu je naročila mama, vendar se zanj v naslednjih desetih minutah vse spremeni, saj ostane brez družine. Film sem kasneje našla na povezavi <https://www.youtube.com/watch?v=Wgqm-Vbhglc>.

Gre za prikaz tega, kaj čas desetih minut lahko pomeni na različnih delih sveta. Psiholog je govoril o dvojnem življenju, ki ga živimo na naši Zemlji, pa tudi o tem, da osebe, ki so doživele hude travme, to dvojno življenje še naprej nosijo v sebi.

V naslednjih dneh sem spoznala še vodje drugih enot, ki so mi pokazali prostore svojih šol. Še posebno lepo opremljena je dvorana za frizerstvo. Ob ogledu prostorov sem večkrat naletela na prizore, kakršnih doslej nisem poznala. Npr. v šoli za oblikovanje so delali tudi v prostoru s šivalnimi stroji. V spominu mi je ostalo predvsem tole: na eni strani je sedelo svetlolaso in svetlopolto dekle, oblečeno takratnim razmeram primerno – v svetli majici s tankimi naramnicami in v kavbojkah. Na drugi strani šivalnih

strojev so sedela tri dekleta, oblečena v posebna svilena oblačila. Videti je bilo samo njihove obraze, vse drugo, od vrha glave do tal, je bilo prekrito s posebno obleko. Domnevala sem, da prihajajo iz Afrike.

Delo v uvajalnem razredu, kot ga je predstavila vodja

Uvajanje tujcev v uvajalnih razredih in pedagoško delo z njimi je pri meni vzbudilo izjemno zanimanje, zato sem se poglobila v njihove pedagoške pristope. Z vodjo uvajalnih razredov sem opravila poglobljen intervju. Na Norveškem je študirala zgodovino in arabščino, v okviru študija pa je leto in pol živela v Damasku v Siriji. Na Årstad Videregående skole v Bergnu se ukvarja z dijaki, pripadniki manjšin, ki jih je v šoli ena tretjina. Povedala je, da so na Norveško prišli bodisi sami ali skupaj s starši (iz Poljske, Srbije, Tajske, Sirije, Somalije itd.). Ker dijaki prihajajo iz zelo različnih okolij in je njihovo znanje norveščine pomanjkljivo ali pa celo nikakršno, je eno leto namenjeno uvajanju. To je pravzaprav priprava na poznejše šolanje. V uvajalnem razredu pridobijo znanja, ki jim omogočajo, da se pozneje brez večjih težav vključijo v šolanje. Učiteljica Maria v razredih v glavnem načenja tri vrste tem:

1. identiteta,
2. težave z jezikom,
3. težave s prijatelji.

Pri vprašanju identitete poudarja svobodo in izbiro. V razredu se z učenci pogovarja o tem, ali lahko starši zavrnejo prijatelje, ki so si jih izbrali, še zlasti so pogosta nasprotovanja staršev dekletom ali fantom njihovih otrok. Dijake/-inje spodbuja, da o tem prosto razpravljajo, stališča argumentirajo in tako ugotovijo, da gre za njihovo izbiro. Zelo pomembno je, da o tem govorijo, da teh dilem ne zadržujejo v sebi.

Učiteljica Maria mi je povedala, da fantje oziroma dijaki nimajo nobenih težav pri vključevanju v tamkajšnje okolje, da praktično niso imeli niti enega primera, ko bi prišlo do kakšnih težav. Po drugi strani pa imajo dekleta velike težave. Povedala mi je za deklico, ki je prišla v Bergen, stara štirinajst let, in je doživela hud kulturni šok. Dekleta njenih let se v Bergnu pogovarjajo o marsičem, seveda tudi o fantih in pitju alkohola. Tega ni mogla sprejeti, doživela je globok notranji pretres, tako da nekaj časa ni mogla niti govoriti. Učiteljica Maria je imela z njo redne sestanke, pogovore, veliko sta se ukvarjali z njeno samopodobo in samozavestjo. Skrat-

ka, učiteljica Maria se pri delu zelo pogosto odloči za individualni pristop. Tudi sicer povsod poudarjajo individualnost učencev.

Z njimi se veliko pogovarja o tem, kakšne težave imajo z jezikom, kako bi lahko svoje komuniciranje izboljšali. Pri tem so lahko učinki zelo dobri, če si učenci med seboj pomagajo ali pa v učenje vključijo dijake iz različnih programov njihove šole. Z dijaki v uvajalnih razredih se je treba veliko pogovarjati tudi o tem, ali imajo prijatelje, na primer vsaj enega. Učiteljica se zaveda, kako je to pomembno, o tem govorijo v razredu, prizadeva si, da bi dijaki o tem spregovorili, z njimi pa se o tem pogovarja tudi na individualni ravni.

Doslej sem omenila teme, ki jih morajo v uvajalnem razredu nujno obravnavati z dijaki, po drugi strani pa morajo biti izjemno pozorni še na tri druge zadeve:

1. pretiran nadzor, omejevanje svobode,
2. preprečevanje prezgodnjih porok ter
3. preprečevanje obrezovanja pri dekletih (žensko genitalno pohabljenje).

Učiteljica Maria mi je razložila, da si zelo prizadeva, da starši dijakom, ki so vpisani v uvajalni razred, ne bi preveč omejevali svobode. Meni, da so pogovori zelo pomembni. Dijak se mora počutiti svobodnega, da se lahko dejansko vključi v družbo in postane njen član. V skrajnih primerih je treba dijaka odvzeti iz družine. Socialna služba takim dijakom omogoči, da gredo nekako do 18. leta oziroma dokler ne končajo srednje šole živeti v stanovanjsko skupino. Potem socialna služba zanje poskrbi tako, da jim zagotovi kar največjo samostojnost – če kandidat za to, da bi zaživel na svoje, ne zmore poskrbeti sam, mu poiščejo ustrezno delo.

Podobno ukrepajo tam, kjer je nevarnost, da bi družinski člani dijakinjo poskušali prehitro poročiti, to je pred 18. letom. Takih primerov je veliko, zato se je treba o tem pogovarjati. Ko dekle poroči, namreč preneha obiskovati uvajalni razred oziroma se preneha šolati.

Tretja nevarnost pa je največkrat povezana s šolskimi počitnicami. Takrat se dijaki in dijakinje večinoma vračajo domov, v državo, od koder so se priselili. Velikokrat se zgodi, da je učiteljica pred počitnicami z njimi že vzpostavila zelo dober odnos, ko pa se vrnejo s počitnic – najpogosteje to velja za dijakinje –, se zdi, kot da gre za druge osebe, saj so pogosto povsem spremenjeni. Sorodniki namreč na mladostnike lahko zelo močno vplivajo.

Učiteljica je opazila, da velika nevarnost obrezovanja grozi dekletom v nekaterih afriških državah, predvsem v Somaliji. Če se

zgori kaj takega, je škoda nepopravljiva, saj niti ona niti kdo drug ne more več kakor koli vplivati. Žal je, kot je povedala Maria, obrezovanje mladih deklet v Somaliji zelo pogosto.

Načrt za delo v uvajalnih razredih

Vsi učitelji, s katerimi sem govorila, so poudarjali, da je pomembna individualnost njihovih učencev, socialno-kulturni pogled na učenje. Zavedajo se, da učenje vedno poteka v družbenem kontekstu in da je sodelovanje zelo pomembno.

Lokalni učni načrt za uvajalni razred v regiji Hordaland z napotki in obrazcem za oceno je objavljen na spletni strani šole (Hordaland Fylkeskommune 2015). Pripravili so ga v regiji Hordaland, katere glavno mesto je Bergen. Norvežani imajo sicer devetnajst regij.

Že na prvi strani je zapisano, kakšno znanje norveščine je potrebno za stopnje B2, B1, A1, A2, C1 in C2. Okrajni direktor za šolstvo v regiji Hordaland je v uvodu napisal, da norveški zakon o izobraževanju daje vsem učencem, ki končajo norveško obvezno osnovno šolo ali enakovredno izobraževanje, pravico, da lahko nadaljujejo šolanje. Za tiste, ki norveščine ne znajo dovolj, da bi šolanje nadaljevali, je okrajni svet regije Hordaland določil načrt za uvajalne oddelke. Gre za t.i. letnik o. Namen uvajalnega oddelka je, da učenci dobijo dobre osnove za nadaljnje šolanje. Omenjeni načrt je del splošnih prizadevanj na področju kakovosti, učencem in staršem pa želijo z njim zagotoviti, da se seznanijo z vsebino in učnimi cilji uvajalnega oddelka.

Učne načrte je pripravila za to imenovana strokovna skupina, in sicer obsegajo šest predmetov/področij: norveščina, družboslovje, angleščina, matematika, naravoslovje in športna vzgoja.

Lokalni učni načrt temelji na elementih iz učnih načrtov za osnovno in srednjo šolo. V šolskem letu 2014/2015 so ga uvedli poskusno, nato so ga v skladu s predlogi za izboljšanje na podlagi izkušenj vse leto revidirali. Od šolskega leta 2015/2016 načrt velja za poučevanje v vseh uvajalnih razredih v regiji Hordaland.

V Hordalandu so učni načrt za uvajalni razred pripravili že v zgodnjih osemdesetih letih minulega stoletja. Sedanji se osredotoča na krepitev petih osnov oziroma spretnosti – govorjenje, branje, pisanje, računanje in digitalne spretnosti. Učenci v uvajalnih razredih imajo, kot sem že omenila, šest predmetov. Lokalni učni načrt je zgrajen okoli modela z dvostopenjskimi kompetenčnimi cilji, ki omogoča, da poučevanje primerno prilagodijo posameznikom, da vsakomur zagotovijo priložnosti. Cilj morata biti učenje in razvoj,

zato je udeležencem treba nenehno dajati povratno informacijo. Vedeti morajo, kaj že obvladajo in kaj morajo še narediti, da bi svoje znanje izboljšali.

Bistveni namen končne ocene (brez številčne) je dati dijaku in bodoči srednji šoli informacije, ki lahko pomagajo pri prehodu od uvajalnega razreda do običajnega srednješolskega izobraževanja, da bi bil prehod čim lažji in uspešnejši. Sistematična prizadevanja za krepitev znanja norveščine pri učencih bi morala biti skupna in splošni cilj pri vseh predmetih. V učnem načrtu priporočajo naslednje teme in razporeditev časa: norveščina – 10 ur, družbene študije – 6 ur, angleščina – 4 ure, matematika – 4 ure, naravoslovje – 4 ure, športna vzgoja – 2 uri, skupaj je to 30 ur tedensko.

V nadaljevanju sledijo učni načrti za posamezne predmete; predstavila bom učni načrt za norveščino. Pri norveščini je tako osnovni namen, da udeleženci pridobijo temeljno znanje, da razvijajo besedišče, se urijo v izgovarjavi, da razumejo slovnična pravila in jih uporabljajo. Razvijati morajo sposobnost govora, pisanja, branja in poslušanja ter razumevanje vsebine besedila, ki ga preberejo ali slišijo. Cilj je, da je udeleženec sposoben doseči kompetence na ravni 1 (A1/A2) ter kompetence na ravni 2 (A2/B1). V učnem načrtu je navedeno, katere cilje mora učenec usvojiti in kako (sprejema sporočila, izrazi svoje misli in občutke, poskusi oblikovati svoje mnenje, sodeluje v različnih vrstah pogovorov ipd.). Podobno velja za znanje slovnice, pravopisa, poznati mora besedne vrste in jih pravilno uporabljati. Cilj je, da je učenec sposoben tudi na tem področju pridobiti kompetence na ravni 1 (A1/A2) ter na ravni 2 (A2/B1). Učenci naj bi primerjali norveške jezikovne foneme, besede in izraze z materinščino. Tudi pri preostalih predmetih gre za usvajanje znanja na dveh ravneh.

Po analizah OECD (2015, 2) je učinkovitost dosežkov migrantov v šolah zelo povezana z jezikovnimi ovirami, pa tudi z značilnostmi šolskega sistema v državi gostiteljici. Pomembno je predvsem to, ali gre za vključujoče izobraževanje, pri katerem ne delajo razlik med učenci, pač pa si prizadevajo za vključevanje in uspeh vsakogar med njimi.

Zaključek

»Učenec ali študent, ki je dobro učno in družbeno vključen v izobraževalni sistem, ima večjo možnost, da doseže svoj potencial. Učenci iz migrantskih okolij pa se srečujejo s številnimi izzivi, ki lahko vplivajo na njihovo učenje in razvoj. V strokovni literaturi

tako ločimo tri vrste izzivov: 1. tiste, ki so povezani z migracijskim procesom (npr. odhod iz matične države, učenje novega jezika, prilagajanje novim pravilom in rutinam); 2. tiste, ki so povezani s splošnimi socialno-ekonomskim in političnim okvirom, razpoložljivostjo virov za izobraževalne sisteme in šole, ki spodbujajo vključevanje, kar vzpostavlja enakost, ter 3. tiste, ki so povezani z udeležbo študentov v izobraževanju, vključno z omejenim številom obsega začetnih ocenjevanj« (European Commission, EACEA in Eurydice 2019, 9).

Omejeno število ocenjevanj pravzaprav pomeni, da so v ospredju socialna, čustvena in zdravstvena vprašanja in da učenci na teh področjih dobijo dovolj veliko podporo. Uvajalni razred v Bergnu je lep primer teh usmeritev v praksi. Če se dotaknemo najprej tretje točke, lahko zapišemo, da učencem tam zagotavljajo veliko čustveno oporo. Pogovarjajo se z njimi o njihovih čustvih, odnosu do prijateljev in prvih ljubeznih. Pri tem jim dajejo močno socialno podporo in občutek svobode. Kadar starši občutek svobode zatirajo, učencu v uvajalnem programu omogočijo, da gre živet drugam, v drugačno okolje. Veliko pozornosti namenjajo tudi učenju norveščine, odnosom med ljudmi in seznanjanju z norveškimi kulturnimi navadami.

V omejenem času, ki sem ga preživela v norveški šoli in pri norveški družini, sem opazila, da ravnaajo tako, da nikogar ne izključujejo, in v tem duhu tudi vzgajajo. Učitelji so poleg tega pogosto dejavni kot prostovoljci.

Pomembno je, da dijakom tujcem po koncu izobraževanja zagotovijo bivališče in delo. Prava osamosvojitvev je mogoča le ob sodelovanju šole, socialnih služb, podjetij. Te povezave v dobro družbe so nenavadno močne. Gre za prizadevanja, da je treba stopiti skupaj za družbeno dobro, v pomoč ljudem. Zaznala sem, da si na različne načine prizadevajo premagovati egoizem.

To se kaže tudi v njihovem jeziku. Beseda *prosim* v norveščini sicer obstaja, vendar jo uporabljajo izjemno redko. Moja gostiteljica Kari je poudarila, da norveščina ni jezik vljudnosti, da gre za to, da moramo biti vljudni v ravnanju, kot ljudje.

Literatura

- European Commission, EACEA in Eurydice, 2019. *Integrating Students from Migrant Backgrounds into Schools in Europe: National Policies and Measures; Eurydice Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Grmek Zupanc, L., in K. Danielsen Salomonsen. 2018. »Sharing

Knowledge and Experience.« *ESHA Magazine*, oktober, 48–59.
<http://www.esha.org/eshamagazine/>

Hordaland Fylkeskommune. 2015. *Lokal læreplan for innføringsklassene i Hordaland*. <https://www.hordaland.no/globalassets/for-skulane/arstad-vgs/filer/lareplan-for-innforingsklassane.pdf>

OECD. 2015. *Helping immigrant students to succeed at school – and beyond*. <https://www.oecd.org/education/Helping-immigrant-students-to-succeed-at-school-and-beyond.pdf>

- **Lidija Grmek Zupanc** je je ravnateljica Višje strokovne šole, Šolski center Kranj. lidija.grmek@sckr.si